

Running	Original Edition		Strecker Edition	
Line Number	Line Number	Line Text	Latin Text	Line no.
	1 pg 135	[7] Dicitur autem in hoc monasterio prisco habuisse tempore monachum quendam, olitorem, nomine Vualtharum, nobili		
	5	orto stigmatate, ac regali procreatum sanguine. famosissimus enim valde ubique fuisse adletham ac fortis viribus refertur. sicut de eo quidam sapiens versicanorus scripsit:		
		<i>Vualtarius fortis, quem nullus terruit hostis,</i>		
		<i>Colla sup[er]ba domans, victor ad astra volans,</i>		
	10	<i>Vicerat hic totum duplici certamine mundum,</i>		
		<i>Insignis bellis, clarior ast merit.</i>		
	10	<i>Hunc boreas rigidus tremuit quoque torridus Indus,</i>		
		<i>Ortus et occasus solis eum metuit.</i>		
		<i>Cuius fama suis titulis redimita coruscis,</i>		
	15	<i>Ultra [ca]esareas scandit abhinc aquilas.</i>		
	pg 136	hic post multa prelia et bella; que viriliter in seculo gesserat, cum iam prope corpus eius senio conficeretur, recordans pondera suorum delictorum, qualiter ad rectam penitenciam pervenire mereretur. qui cum in monasterio, ubi districtior norma		
	15	custodiretur monachorum explere melius deliberasset, continuo baculum queritans perpulcrum, in cuius summitate plurimis configi precepit anulis, qui per singula ipsorum anorum singulis tintinabulis appendi fecit, sumensque habitum peregrini atque cum ipso pene totum peragrans mundum, ut exploraret		
	20	cum ipso studia vite monachorum, atque regula ad quorumcumque pervenisset monasteria. tuncque illam, quam olim ferunt peregrinationem habuisse, aggressus est. qui cum in qualicumque ingrederetur monasterium, tempore, quo ipsi monachi ad laudes Deo reddendas intrabant, hoc enim ipse valde observabat,		
	15	percuciebat siquidem bis, vel ter cum ipso bacula pavementum ecclesie, ut ad sonitum ipsorum tintinnabulorum discerneret illorum disciplinam. erat enim in eo maxima calliditas et solertis exploratio, ut sic monachorum disciplinam agnosceret.		
	30	qui, cum, ut supra retullimus, prope totum peragrasset cosmum, venit utique ad Novaliciensem tunc in studio sanctitatis famosissimum monasterium, ubi, cum ingressus esset ecclesiam, percussit more solita ecclesie solum. ad quem sonitum quidam ex pueris retrorsum aspiciens, ut videret quid hoc esset. protinus magister		
	35	scole in eum prosiliens, alapa percussit puerum alumpnum. ubi ergo Vualtarius talia vidit, ingemuit ilico et ait: "En ergo hic, quod multis diebus nonnulla terrarum spacia queritans reperire talia adhuc non valui ». extens igitur statim ab ecclesia, mandavit siquidem abbati, ut secum colloquium habere di-		
	pg137			
	40			

5 gnetur. cui cum suam insinuasset voluntatem, in pr[o]ximo
habitum sumen[s] monacorum, efficitur protinus cultorem orti
sponte et voluntarie ipsius monasterii. ipse vero accipiens duas
45 longissimas funes, extenditque eas per arturo, unam scilicet per
longum, altera namque per transversum. tempore estatis, omnes
10 noxias in illas suspendebat || erbas, videlicet radicibus ipsarum
desuper expandebat contra solis fervorem,. ut ultra non vivifica-
rentur.

50 [8] Hic ergo Vualtarius quis vel unde nuperrime fuerit,
vel a quo patre genitus sit, non est bonum silencio abscondere.
15 fuit enim quidam rex in Aquitanie regnum nomine Alferus.
pg 138 hic de coniuge propria habuit filium nomine Vualtarium, quem
supra nominavimus. huius temporibus in Burgundie regnum
55 alius rex extiterat nomine Criricus, qui similiter habuit filiam,
valde decoram, nomine Ildegundam. hii vero reges iura-
5 mentum inter se dederant, ut quando ipsi pueri ad legitimam
etatem primitus venissent, se invicem sociarent, scilicet cum
tempus nubendi illis venisset. qui ergo pueri antequam se
60 sociarent, subiecta sunt regna patrum suorum, atque ipsi ob-
sides dati, sub dicione regis Atile, Flagellum Dei, qui eos secum
10 duxerat cum Aganone, obside regis Francorum, nomine Gibico.

[9] Hii namque pueri Attila causa obsidionis a propriis ac-
cipiens patronibus, cum maxima pecunia ad suam cum suis
65 repetit arva. sic quidam metricanorus de ipsis ait:

pg139 Tunc Avars gazis onerati denique multis,
Obsidibus sumptis Haganone, Hilgunde puella,
Nec non Vualthario redierunt pectore leto.
70 Attila Pannonias ingressus et urbe receptus,
5 Exulibus pueris magnam exhibuit pietatem.
Hac veluti proprios nutrire iubebat alumpnos,
Virginis et curam, reginam mandat habere.
Ast adolescentes propriis conspectibus ambos
Semper inesse iubet, sed et artibus imbuit illos,
75 Presertimque iocis belli sub tempore habentis.
10 Qui simul ingenio crescentes mentis et aevo
Robore vincebant fortes animoque sophistas,
Donec iam cunctos superarent fortiter Hunos.
Militie primos tunc Attila fecerat illos,

80 15 Sed non inmerito, quoniam si quando moveret
bella per insignes regionum illarum, isti ex pugna victoria mi-
cabant. ideoque princeps ille quidni dilexerat illos. virgo
etiam que cum ipsis ducta fuerat captiva, Deo sibi prestante
regine placavit multum et ipsa auxit illi amorem. ex nobilis
85 20 ergo moribus et operum habundans sapientie, ad ultimum vero
fit ipsa regis et regine thesauris custoda, cunctis et modicum
deest quin gnet et ipsa,

*Tunc Avars gazis onerati denique multis
Obsidibus sumptis Haganone, Hilgunde puella
Nec non Walthario redierunt pectore laeto.
Attila Pannonias ingressus et urbe receptus
Exulibus pueris magnam exhibuit pietatem
Ac veluti proprios nutrire iubebat alumnos.
Virginis et curam reginam mandat habere,
Ast adolescentes propriis conspectibus ambos
Semper adesse iubet, sed et artibus imbuit illos
Praesertimque iocis belli sub tempore habendis.
Qui simul ingenio crescentes mentis et aevo
Robore vincebant fortes animoque sophistas,
Donec iam cunctos superarent fortiter Hunos.
Militiae primos tunc Attila fecerat illos,*

95

100

105

		Nam quicquid voluit de rebus fecit et actis.	115
90	25	Gybicus interea rex Francorum defungitur, et regno illo Cundharius eius successit filius, statimque foedera Pannoniarum dissolvit, atque censum illi deinceps negavit. at vero Haganus exul, agnita proprii domini morte, ilico fugam parat. ex cuius discessum rex cum regina multum dolentes, Vualtharium retinere nitentes, ne forte simili exitu illum ammittentes, rogare illum	
95	30	coeperunt, ut filiam alicuius regis satrapis Pannoniarum summeret sibi uxorem, et ipse ampliaret illi rure domosque. quibus Vualtharius talia respondit verba: " Si nuptam ", inquit accipiam, secundum Domini preceptum,	
pg 140		"In primis vinciar curis et amore puellae	151
100	5	"Edificare domos cultumque intendere ruris. nil ergo, mi senior, tam dulce mihi, quam semper tibi inesse; fidei, teque, optime, deprecor, pater, per propriam vitam, atque per invictam gentem Pannoniorum,	153
		"Ut non ulterius me cogas summere tedas".	
105	10	cumque hec dixisset, sermones statim deserit omnes. sicque rex deceptus, sperans Vualtharium recedere numquam. moxque satrape illi certissima venerat fama de quandam gentem, quondam ab Hunis devictam, super se iterum hostiliter ruentem.	167
		Tunc aq Vualtharium convertitur actio rerum.	173
110	15	Qui mox militiam percensuit ordine totam, Et bellatorum confortat corda suorum.	175
		Nec mora, consurgit, sequiturque exercitus omnis.	179
		Et ecce locum conspexerat pugne; et numeratam	
		Per latos aciem campos.	181
115	20	iamque congressus uterque infra teli iactum Constiterat cuneus. tunc utique clamor ad auras Tollitur, horrenda confunditur classica voce, Continuoque haste volitant hinc indeque dense Fraxinus et cornus ludum miscebat in unum	183
		Constiterat cuneus: tunc undique clamor ad auras Tollitur, horrendam confundunt classica vocem, Continuoque hastae volitant hinc indeque densae.	
120	25	Fluminis inque modum cuspis vibrata micabat, Fulmineos promunt henses clipeosque revolvunt. inde concurrunt acies et postmodam pugnam restaurant, ibique pectora equorum partim rumpuntur pectoribus. sternuntur et quasdam partes virorum duro umbone.	187
		Fulmineos promunt enses clipeosque revolvunt,	192
125	30	Vualtharius tamen in medio furit agmine bello Obvia queque metens armis hac limite pergens. Hunc ubi conspiciunt hostes tantas dare strages Ac si presentem metuebant cernere mortem Et quemcumque locum seu dextram, sive sinistram	196
pg 141		Waltharius tamen in medio furit agmine bello, Obvia quaeque metens armis ac limite pergens. Hunc ubi conspiciunt hostes tantas dare strages, Ac si praesentem metuebant cernere mortem, Et quemcumque locum, seu dextram sive sinistram,	
130	5	Vualtharius peteret, cuncti mox terga dederunt. cumque ex victoria coronati lauro, Vualtharius cum Hunis reverteretur, mox palatini ministri arcis ipsius leti occurrerunt equitemque tenebant, donec vir inclitus ex alta descenderet sella, quique	201

135	10 demum forte requirunt si bene res vergant. qui modicum illis narrans intraverat aulam. erat enim oppido lassus, regisque cu- bile petebat. illicque in ingressu Hilgundem solam offendit residen- tem. cui post amabilem amplexionem argue dulcia oscula dixit:		
	"Otius huc potum ferto, quia fessus anhelus"	'Ocuis huc potum ferto, quia fessus anhelus.'	223
	Illa mero tallum complevit mox preciosum	Illa mero tallum complevit mox pretiosum	224
140	15 atque Vualthario ad bibendum obtulit, qui signans accepit Virgineamque manum propria constrinxit, at illa reticens, vultum intendit in eum. cumque Vualtharius bibisset, vacuum vas reddidit illi.	Virgineamque manum propria constrinxit. at illa	226
	Ambo enim noverant de se sponsalia facta.	Ambo etenim norant de se sponsalia facta	229
145	20 Provocat et tali caram sermone puellam: "Exilium pariter patimur iam tempore tanto. "Non ignoramus enim quod nostri quondam parentes "Inter se nostra de re fecere futura".	Provocat et tali caram sermone puellam: "Exilium pariter patimur iam tempore tanto, Non ignorantes, quid nostri forte parentes Inter se nostra de re fecere futura.	233
150	25 que cum diu talia et alia huiusmodi audisset virgo verba, co- gitabat hoc illi per hyroniam dicere. sed paululum cum conti- cuisset, talia illi fatur:		
	"Quid lingua simulas, quod ab imo pectore dampnas? Ore mihi fingis, toto quod corde refutas? Tamquam si sit tibi magnus pudor ducere nuptam".	"Quid lingua simulas, quod ab imo pectore damnas, Oreque persuades, toto quod corde refutas, Sit veluti talem pudor ingens ducere nuptam?"	237
155	30 Vir sapiens contra respondit et intulit ista: "Absit quod memoras, dextrorsum porrigere sensum. "Scis enim nil umquam me simulata mente locutum.	Vir sapiens contra respondit et intulit ista: "Absit quod memoras! dextrorsum porrigere sensum! Noris me nihilum simulata mente locutum	242
pg 142	vadest itaque hic nullus, exceptis nobis duobus. amodo namque esto mente sollicita, que extrinsecus es regis regineque thesauris custoda.		
160	5 "In primis galeam regis tunicamque trilicem Assero loricam, fabrorum insigne ferentem, Diripe, bina dehinc mediocria scrinia tolle. His armillarum tantum da Pannonicarum,	Imprimis galeam regis tunicamque, trilicem Assero loricam fabrorum insigne ferentem, Diripe, bina dehinc mediocria scrinia tolle. His armillarum tantum da Pannonicarum,	263
165	Donec vix releves unum ad pectoris honum. Inde quater binum mihi fac de more coturnum.	Donec vix unum releves ad pectoris imum. Inde quater binum mihi fac de more coturnum,	268
	10 Insuper a fabris hamos clam posce retortos. Nostra viatica sint pisces simul atque volucres. Ipse ego piscator, sed auceps esse cohartor.	Insuper a fabris hamos clam posce retortos: Nostra viatica sint pisces simul atque volucres, Ipse ego piscator, sed et auceps esse coartor.	271
170	Hec intra ebdomade caute per singula connple. Audisti quod habere vianti forte necesse est.	Haec intra ebdomadad caute per singula comple. Audisti, quid habere vianti forte necesse est.	275
	15 Postquam septenos Phoebus remeaverit orbes, Convivia leta parabo	Postquam septenos Phoebus remeaverit orbes, Sumptu permagno convivia laeta parabo	277 279
	Regi ac regine, satrapis, ducibus, famulisque,	Regi ac reginae satrapis ducibus famulisque	278
175	"Atque omni ingenio potu sepelire studebo, ita ut nullus supersit, qui sciat vel recognoscat cur, vel ob 20 quam causam factum sit tale convivium. te tamen premoneo mediocriter vilnum utere, ut vix sitim extinguas ad mensam. reliqui vera cum surrexerint, tu ilico ad nota recurre opuscula.	Atque omni ingenio potu sepelire studebo,	280

180	"Att-ubi potus violentia superaverit cunctos, Tunc simul occiduas properemus querere partes".	Ast ubi iam cunctos superat violentia potus, Tum simul occiduas properemus quaerere partes.	285 286
	25 virgo vero dicta viri valde memor precepta complevit, et ecce Prefinita dies epularum venit et ipse Vualtharius, qui magnis instruxit su[m]ptibus escas.	Praefinita dies epularum venit, et ipse Waltharius magnis instruxit sumptibus escas.	288 289
185	luxuria denique in media residebat mensa. rex itaque ingreditur aulam velis undique septam. heros itaque solita more salutans 30 quem magnanimus		
pg 143	Duxerat ad solium, quem compsit et ostrum. Consedit laterique duces, hinc indeque binos	Duxerat ad solium, quod bissus compsit et ostrum. Consedit laterique duces hinc indeque binos	293
190	Assedere iubet, reliquos locat ipse minister centenos simul. accubitus et diversas dapes libans convivia re- 5 dundat.	Assedissee iubet; reliquos locat ipse minister.	295
	His sublatis alie referentur edende, Et pigmentatus crateres Bachus adornat.	His et sublatis aliae referuntur edendae, Et pigmentatus crateres Bachus adornat.	298 301
195	Vualtharius cunctos ad vinum ortatur et escam. postquam depulsa fames fuerat atque sublata mensa, Vualtharius 10 iam dictus, dominum letanter adorsus, dixit: "In hoc rogito gratia vestra ut clarescat in primis, atque vos reliquos letificetis", qui simul in verbo nappam dedit arte peractam, gestam referen- tem priorum ordinem sculture ipsius, quam rex accipiens uno austu vacuaverat, et confestim iubet reliquos omnes tali bibitione 15 imitari. tunc citissime accurrunt pincerne, atque recurrunt.	Waltharius cunctos ad vinum hortatur et escam.	303
	Pocula plena dabant et inania suscipiebant. Ebrietas fervens rota dominatur aula.	Pocula plena dabant et inania suscipiebant. Ebrietas fervens tota dominatur in aula,	313 315
205	Balbutit madido facundia fusa palato. seniores fores videres plantis titubare.	Balbutit madido facundia fusa palato,	316
	20 Taliter in seram produxit bacchica noctem. nam ire volentes Vualtharium munere retraxit, donec pressi somno potusque gravati per porticibus sternuntur humotinus om- nes passim. eciam si tota civitas igne fuisse succensa et ipse flamivoma super ipsos crassari videretur, scilicet minitans mor- 25 tem, nullus remansit, qui scire potuisset causam.	Taliter in seram produxit bachica noctem	318
210	Tandem dilectam vocat ad semet mulierem Precipiens causas citius deferre paratas	Tandem dilectam vocat ad semet mulierem, Praecipiens causas citius deferre paratas.	324
	Et ipse de stabulis duxit victorem aequorum Quem ob virtutem leonem vocitaverat ipse.	Ipseque de stabulis victorem duxit equorum, Ob virtutem quem vocitaverat ille Leonem.	328
215	30 Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit. postquam enim hunc caballum ligamentis solito circumdederat, ecce scrinia plena gaze, quibus utrique suspendit lateri, atque iti- nere longo modicella ponit cibaria	Stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit.	328
220	Loraque virginee mandat fluitantia dextre Ipseque vestitus lorica more gygantis	Loraque virgineae mandat fluitantia dextrae. Ipseque lorica vestitus more gigantis	332 333
221 pg 144	atque capiti inposuit suo rubras cum casside cristas, ingentesque conplectitur aureis ocris,		
225	5 Et levum femur ancipiti precinxerat hense	Et laevum femur ancipiti praecinxerat ense	336

		Atque alio dextrum pro ritu Pannoniarum. His tamen ex una tantum dat vulnera parte. Tunc hastam dextra rapiens, clipeumque sinistra ceperat invisā terra trepidus decedere.	Atque alio dextrum pro ritu Pannoniarum: Is tamen ex una tantum dat vulnera parte. Tunc hastam dextra rapiens clipeumque sinistra	339
230	10	Femina duxit equum nonnulla talenta gerentem. ipsa vero in manibus virgam tenet simul columnam In qua piscator hamum transponit in undam. nam idem vir maximus gravatus erat undique telis. ob hoc sus- spectam habuit cuncto sibi tempore pugnam, sed cum prima lu-	Femina duxit equum nonnulla talenta gerentem, In qua piscator hamum transponit in undam	341 343
235	15	mina Phoebus rubens terris ostendit, In silvis latitare student et opaca requirunt. ergo tantum timor pectora muliebria pulsabat, ut cunctos susurros, aures vel ventos horreret,	In silvis latitare student et opaca requirunt,	349
240	20	Formidans collisos racemos sive volucres. Vicis diffugiunt, speciosa novalia linqunt, Montibus intonsis cursus ambage recurvos. Ast urbis populus somno vinoque solutus. Sed postquam surgunt, ductorem quique requirunt Ut grates faciant, hac festa laude saluent.	Formidans volucres collisos sive racemos. Vicis diffugiunt, speciosa novalia linqunt, Mintibus intonsis cursus ambage recurvos Ast urbis populus somno vinoque solutus Sed postquam surgunt, ductorem quique requirunt, Ut grates faciant ac festa laude saluent.	353 355 356 358 360 361
245	25	Attila nempe utraque manu caput amplexatur, egrediturque tha- lamo ipse rex, Vualtharium dolendo Advocat, ut proprium quereret forte dolorem. cui respondent ipsi ministri, se non potuisse in venire virum. sed tamen princeps sperat eundem Vualtharium in sommo quie-	Advocat, ut proprium quereretur forte dolorem.	364
250	30	tum recubare tentum hactenus, hac occultum locum sibi de- legisse sopori. Ospirin vero regina, hoc illi nomen erat, post- quam cognovit Hildegund abesse, nec vestem deferre iuxta suetum morem, tristior satrape inmensis strepens clamoribus dixit: "O detestandas, quas heri sumpsimus escas, O vinum, quod Pannonias dextruxerat omnes, Quod domno regi iamdudum prescia dixi. Approbat iste dies, quem nos superare nequimus. Hen, hodie imperii nostri cecidisse columpna Noscitur. Hen, robur procul ivit et inclita virtus.		
pg145		Vualtharius, lux Pannonie, discesserat inde, Hildgundem quoque mi karam deduxit alumpnam". Iam princeps offertus nimia succenditur ira. mutant priorem leticiam merentia corda, Sic intestinis rex fluctuatur undique curis.		
255	5	atque ipso quippe die fastidit omnino porus et escam, nec pla- cidam curam membris potuit dare quietem, at ubi nox supervenit atra, decidit in lectum, ubi nec lumina clausit, vertiturque fre- quenter de latus in latere, tamquam si iacula transfixus esse acuta. indeque surgens discurrit in urbem	'O detestandas, quas heri sumpsimus, escas! O vinum, quod Pannonias destruxerat omnes! Quod domino regi iam dudum praescia dixi, Approbat iste dies, quem nos superare nequimus. En hodie imperii vestri cecidisse columna Noscitur, en robur procul ivit et inclita virtus: Waltharius lux Pannoniae discesserat inde, Hiltgundem quoque mi caram deduxit alumnam. Iam princeps nimia succenditur efferus ira,	372 380
260	10		Sic intestinis rex fluctuat undique curis,	385
265	15			
270	20	Atque thorum veniens, simul attigit atque reliquit. Taliter insomnem consumpserat Attila noctern.	Atque thorum veniens simul attigit atque reliquit. Taliter insomnem consumpserat Attila noctern.	398

	At profugi comites per amica silentia euntes.	At profugi comites per amica silentia euntes	400
	tunc rex votum fecerat, ut si quis Vualtharium illi vincum af-		
275	25 in tam magna regione fuit inventus tyrannus, dux, sive comes,		
	seu miles, sive minister, qui, quamvis proprias ostendere cuperet		
	vires, Vualtharium aliquando iratum presumpserit armis insequi.		
	nota siquidem virtus eius fuerat facta prope omnibus terre ha-		
280	30 bitatoribus. qui Vualtharius, ut dixi, fugiens noctibus ivit, atque		
	die saltus requirens et arbusta densa. hic vero arte accersita,		
	pariter volucres arte capit,		
pg146	Nunc fallens visca, nunc fisso denique ligno.	Nunc fallens visco, nunc fisso denique ligno.	422
	similiter in flumina inmittens hamum, rapiebat sub gurgitibus		
	predam.		
285	Sicque famis pestem pepulit tolerando laborem.	Atque famis pestem pepulit tolerando laborem.	425
	5 namque toto tempore fuge se virginis usu		
	Continuit vir Vualtharius, laudabilis heros.	Continuit vir Waltharius laudabilis heros.	427
	et ecce .XL. dies sol per mundum circumfluxerat		
	Ex quo Pannonia fuerat digressus ab urbe.	Ex quo Pannonica fuerat digressus ab urbe.	429
290	ergo eo die quo numerum clauserat istum, venit ad fluvium iam		
	10 vespere mediante, cui nomen est Renum, qua cursus tendit		
	ad urbem		
	Nomine Vuarmatiam regali sede nitentem.	Nomine Wormatiam regali sede nitentem.	433
295	Illic pro paulo pisces dedit antea captos.	Illic pro nauulo pisces dedit antea captos	434
	cumque esset transpositus, graditur properanter anhelus. orta		
	15 vero dies		
	Portitor exsurgens, pefatam venit in urbem,	Portitor exurgens praefatam venit in urbem	437
	ubi regali coquo, reliquorum certe magistro, detulerat pisces, quos		
	vir ille viator dederat. hos vero dum pigmentis condisset et ap-		
300	posuisset		
	20 Regi Cundhario, miratus fatur ab alto:	Regi Gunthario, miratus fatur ab alto:	441
	"Ergo istiusmodi pisces mihi Frantia numquam ostendit.		
	dic mihi quantotius cuihas homo detulit illos".		
305	At ipse respondens narrat quod nauta dedisset.	Ipseque respondens narrat, quod nauta dedisset.	445
	tunc princeps hominem iussit accersire eundem.		
	25 Et cum venisset, de re quesitus eadem,	Et, cum venisset, de re quaesitus eadem	447
	Talia dicta dedit, et causam ex ordine pandit:	Talia dicta dedit causamque ex ordine pandit:	448
	"vespere enim preterito residebam ego littore Rheni. conspexi,		
	et ecce viatorem vidi festinanter venire, tamquam pugne per		
310	membra paratum,		
	30 "Aere etenim poenitus fuerat, rex inclite, cinctus.	Aere etenim penitus fuerat, rex inclite, cinctus	452
	gerebat namque scutum gradiens et hastam choruscam. viro		
	certe forti similis fuit et quamvis ingens asportaret honus,		
	gressum tamen extulerat acrem. hunc incredibili forme puella		
315 pg 147	decorata nitore assequabatur. ipsaque caballum per lara rexit abant so-		
	robustum, bina quidem scrinia non parva ferentem dorso.		
	que scrinia dum cervicem sonipes ille discutiebat ad altum,		

	voluminaque crurum superba glomerare cupiebat, dabant so-		
320	5 nitum quasi quis gemmis illiserit aurum. hic miles mihi pre-		
	sentes pro munere dederat pisces". cumque his Haganone au-		
	disset verbis, residebat quippe ad mensam,		
	Letus in medium prompsit de pectore verbum:	Laetior in medium prompsit de pectore verbum:	465
	"Congaudete mihi, queso, qui [t]alia novi,	'Congaudete mihi quaeso, quia talia novi:	
10	Vualtharius collega meus remeavit ab Hunis".	Waltharius collega meus remeavit ab Hunis.'	467
325	Cundharius veto princeps atque superbus ex hac ratione		
	Vociferatur, et omnis ei mox aula reclamat:	Vociferatur, et omnis ei mox aula reclamat:	469
	"Congaudete mihi, iubeo, quia gazam, quam Gybichus rex		
	pater meus transmisit Attile regi Hunorum, hanc mihi Cun-		
330	15 ctipotens huc in mea regna remisit". qui cum dixisset talia,		
	mensam pede perculit, et exiliens ducere aequum iubet et sel-		
	lam componere ilico sculpta, atque de omni plebe elegit		
	[12] viros vi[ribus] insignes et plerumque animis probatos.		
	inter quos simul ire Haganone iubebat. qui Haganone memor		
20	antique fidei et prioris socii nitebatur transvertere rebus. rex		
335	tamen e contra instat et clamat:		
	"Ne tardate viri, praecingite corpora fer[ro]"	Ne tardate, viri, praecingite corpora ferro	481
	instructi itaque milites telis, nam iussio regis urgebat, exiebant		
	portis, ut Vualtharium caperent, sed omnimodis Haganone prohi-		
340	25 bere studebat. at infelix rex coepto itinere resipiscere non vult.		
341	interea vir inclitus atque magnanimus Vualtharius de flumine		
	pergens, venerat in silvam Vosagum ab antiquis temporibus		
	vocitatam. nam nemus est ingens et spatiosum, argue repleta		
	ferarum plurima, habens ibi suetum canibus resonare tubisque. in		
pg148	ipsa itaque sunt bini montes, in secessu ipsius, atque propinqui,		
345	in quorum medium quamvis angustum sit spatium, tamen specus		
	extat amoenum.		
	Mox iuvenis, ut vidit, "Huc", inquit, "eamus".	'Huc', mox ut vidit iuvenis, 'huc' inquit 'eamus,	498
5	nam postquam fugiens Avarorum arvis discesserat		
	Non aliter somni requiem gustaverat idem,	Non aliter somni requiem gustaverat idem	501
350	quam super innixus clipeo vir clausit oculos. tum demum,		
	bellica deponens arma, dixit virgini, in cuius gremium fuerat fusus :		
	"circumspice caute, Hildegund, et nebulam si tolli videris atram,		
10	tactu blando me surgere conmonitato. etiam si magnam		
	conspexeris ire catervam, ne subito me excutias a somno, mi		
355	kara, caveto, sed		
	"Instante cunctam circa explora regionem".	Instante cunctam circa explora regionem.'	510
	hec ait. statim oculos concluserat ipse, desiderantes frui iamdiu		
15	saris optata requie.		
	Ast ubi Cundbarius vestigia pulvere vidit	Ast ubi Guntharius vestigia pulvere vidit,	513
360	Cornipedem rapidum sevis calcaribus arguet	Cornipedem rapidum saevis calcaribus arguet,	514
	dicens:		
	"Accelerate viri, iam nunc capietis eundem,	'Accelerate, viri, iam nunc capietis eundem,	516
20	Numquam hodie effugiet, furata talenta relinquet".	Numquam hodie effugiet, furata talenta relinquet.'	517

365	ilico inclitus Hagano contra mox reddit ista: "unum tantum verbum dico tibi, regum fortissime. "Si tocies tu Vualtharium pugnasse videres, quotiens ego nova cede furentem,	Si totiens tu Waltharium pugnasse videres	520
25	"Numquam tam facile spoliandum forte putares. Vidi Pannonicas acies, cum bella egerent, Contra aquilonares sive australes regiones. Illic Vualtharius propria virtute choruscus Hostibus invisus sociis mirandus obibat.	Numquam tam facile spoliandum forte putares. Vidi Pannonias acies, cum bella cierent Contra Aquilonares sive Australes regiones: Illic Waltharius propria virtute coruscus Hostibus invisus, sociis mirandus obibat:	522
370	30 Quisquis ei congressus erat, mox Tartara vidit. O rex et comites, experto credite quantus In clipeum surgat, qua turbine torqueat hastam". Sed dum Cundharius, malesana mente gravatus, Nequaquam flecti posset, castris propiabant.	Quisquis ei congressus erat, mox Tartara vidit. O rex et comites, experto credite, quantus In clipeum surgat, quo turbine torqueat hastam.' Sed dum Guntharius male sana mente gravatus Nequaquam flecti posset, castris propiabant.	531
375 pg 149	at Hiltgund de vertice montis procul aspiciens, pulvere sublato, 5 venientes sensit, ipsum Vualtharium placido tactu vigilare monebat. Eminus illa refert quandam volitare phalangam. ipse vero oculos tersos summi glaucomate purgans Paulatim rigidos ferro vestiverat artus.	Waltharium placido tactu vigilare monebat. Eminus illa refert quandam volitare phalangem. Paulatim rigidos ferro vestiverat artus	534 536 538
380	10 cumque paululum properassent, mulier corusscantes ut vidit hastas, stupefacta nimis: "Hunos hic", in quid, "habemus". que ilico in terram cadens effatur talia tristis: "Obsecro mi senior, mea colla seccentur, ut que non merui thalamo sociari, nullius iam ulterius paciar consortia carnis". cui Vualtharius:		
385	15 "Absit quod rogitas, mentis depone pavorem. ipse Dominus, qui me de variis sepe eduxit periculis, "Ille valet, hic hostes, credo, confundere nostros". Hec ait, oculosque adtollens, effatur ad ipsam: "Non assunt hic Avars, sed Franci Nivilones, 20 cultones regiones"	Absit quod rogitas, mentis depone pavorem. Hic valet hic hostes, credo, confundere nostros.' Haec ait atque oculos tollens effatur ad ipsam: 'Non assunt Avars hic, sed Franci nebulones,	551 553 555
390	20 cultones regiones"		
395	Aspiciet et gnoscens iniunxit talia ridens: "En galeam Ahganonis, meus collega veteranus atque socius". hoc heros introitum stacionis hadibat, Inferius stanti praedicens sic mulieri	Aspiciet et noscens iniunxit talia ridens: Inferius stanti praedicens sic mulieri:	557 560
400	25 Coram hac porta verbum modo iacto superbum. "hinc nullus rediens Francus, quis suae valeat nunciare uxori, qui rante presumpserit tollere gaze". nec dum sermonem con- pleverat, et ecce humotenus corruit, et veniam petiit, qui talii dixit. Postquam autem surrexit, contemplans omnes cautius	'Hac coram porta verbum modo iacto superbum: Postquam surrexit, contemplans cautius omnes:	561 566
405 pg 150	30 dixit: "Horum, quos video, nullum timeo, Haganone remoto, nam ille meos per prelia sit mores, iamque didicit, tenet et hic etiam sat callidus artem. "Quem si forte, valente Deo, intercepero solum, ex aliis namquam formido nulla". 5 Ast ubi Vualtharium tali statione receptum	Quam si forte volente deo intercepero solum, Ast ubi Waltharium tali statione receptum	570 572

410	<p>Conspexit, Haganō satrapae mox ista superbo sugerit verba: "O senior, desiste lacossere bello "Hunc hominem. pergant prim urn, qui cuncta requirunt "Et genus et patriam, nomenque et locum relictum,</p>	Conspexit Haganō, satrapae mox ista superbo	573
415	<p>10 "vel si forte petat pacem, prebens sine sanguine". qui licet invitus dicta Haganōni acquievisset, misit ilico e suis mandans Vualthario, ut redderet pecuniam, quam deferebat. ad quos Vual- tharius tali a fertur dedisse verba: "Ego patri suo ea non tuli, neque sibi, set si voluerit eam capere, vi defendo eam, fundens</p>	Hunc hominem! pergant primum, qui cuncta requirant, Et genus et patriam nomenque locumque relictum,	575 576
420	<p>15 alterius sanguinem". cumque hec denunciata essent Cun- dharo, protinus misit, qui eum oppugnarent. vir autem ille fortis, ut erat, viriliter se ab ipsis modicum defendens, ilico interfecit. rex [autem] ut vidit, et ipse protinus, feroci animo, cum reliquis super eum venit. Vualtharius vero nichil formidans, sed magis,</p>		
425	<p>20 ut supra [dixi], viriliter instabat prelio. cepit autem et ex illis Vualtharius victoriam, occisis cunctis, preter regem et Haganō- nem. qui cum eum nullatenus superare possent, simulaverunt fugam. sperans ergo Vualtharius eos inde discedere, reversus in statione, acceptaque omni suppellectile suo, et ipse mox</p>		
430	<p>25 cum Ildugunda, ascensis equis, cepit iter agere. cumque Vual- tharius egressus esset ab antro .v. vel octo stadia, tunc leti po- sterga ipsius recurrentes memorati viri, quasi victum eum iam extra rupe cogitabant. contra quos ilico Vualtharius, quasi leo insurgens, armis protectus, fortiter debellant, bellantibus sibi.</p>		
pg151	<p>435 qui diu multumque invicem pugnantes ac pre nimia lassitudine et siti deficientes, iam non valebant virorum fortissimum supe- rare. et ecce respicientes viderunt a sagma Vualtharii vascu- 5 lum vini dependere.</p>		
440	<p>[10] Interea in eadem monasterio pro consuetudine eisdem tem- poribus dicitur habuisse plastrum ligneum mire pulchritudinis operatum, in quo nihil aliquando fertur portasse aliquid preter unam perticam, que sepissime configebatur in eo, si necessitas</p>		
445	<p>10 cogeretur. sin autem, tollebatur et alio in loco recondebatur. in cuius summitate ferunt qui videre vel audire a videntibus potue- runt, habuisse tintinnabulum appensum, valde resonantem. cor- tes vera vel vicos ipsius monasterii, que erant proximiores mo- nasterio per Italie tellus, in quibus ministri monachorum opor- tunis temporibus congregabant granum, aut vinum. cum autem necessitas vehendi exigeret, ad monasterium eundem sumptum, mittebatur plastrum hunc cum predicta pertica in eo</p>		
pg152	<p>450 5 conficta, cum skilla, ad predictos vicos, in quibus scilicet vicis inveniebantur non nulla alia plastra congregata, plerumque cen- tena, aliquando etiam quinquagena, que deferebant frumenta vel vinum ad ante dictum coenobium. hunc vera plastrum domnicalem nil ob aliud mittebatur, nisi ut agnoscerent uni-</p>		
455	<p>10 versi magnates, quo ex illo inclito essent plastra monasterio.</p>		

in quibus erat nullus dux, marchio, comes, presul, vicecomes, aut villicus, qui qualicumque violentia auderet eisdem plaustribus inferre. nam per foros Italie annuales, ut tradunt, nullus audebat negotia exercere, donec eundem plastrum vidissent advenire mercatores, cum skilla. contigit autem quadam die, ut ministri ipsius ecclesie, cum supradictis plaustribus honoratis solito venirent more ad monasterium. qui venientes in ipsa valle, in quodam prato, invenerunt familiam regis ... pascentes equos regios. qui statim ut viderunt tanta bona servis Dei ministrare, fastu superbie inflati, insurgunt ilico super eisdem hominibus, auferentes ab eis omnia que deferebant. qui defendere volentes se et sua, incurrerunt in maiorem ignominiam, perdentes omnia. qui statim mittunt legatum ad monasterium, qui ista nunciaret abbati et fratribus.

[11] Abbas autem mox iussit congregari fratres, quibus insinuavit omne rei eventum. erat autem tunc pater congregationis eiusdem monasterii nomine Asinarius, vir sanctitatis egregius, Franciscus genere, multis fulgens virtutibus. cui cum unus nomine Vualtarius, cui superius memoriam fecimus, respondisset, ut diligeretur illic predictus pater sapientes fratres, ob quorum precacionem, tanti sumptui dimitterent iamdicti predones invasionem. respondit protinus eidem abbas et ait: "Quem prudentiorem et sapienciosem te mittere possimus, omnino ignoramus. te autem, frater, moneo ac iubeo, ut celerius ad eos pergas, nobisque victum vi raptum quantotius reddere festinent moneto, alioquin citissime in gravi ira incurrant Dei". at Vualtarius, cum sciret conscientie sue illorum contumacia ferre non posse, respondit, se denudandum ab ipsis tunicam, quam gestabat. predictus vero pater, cum esset religiosus, ait: "Si abstraxerint a te tunicam, da illis et cucullam, dicens preceptum tibi fuisse a fratribus". cui Vualtarius: "Ergo de pellicia, ac de interula, quid facturus sum?" respondit venerandus pater et ait: "Dicito et ex illis tibi a fratribus eque fuisse imperatum". tunc Vualtarius: "Obsecro, mi domne, ne irascaris, si loqui addero: de femoralia, quid erit, si similiter voluerint facere, ut prius fecerunt?" et abbas: "Iam tibi predicta suffitiat humilitas, nam de femoralia tibi aliud non precipiam, cum magna nobis videatur fore humilitas priorum vestium expoliatio", exiens vera Vualtarius cum talia audisset a tanto patrone, cepit a familia queritare monasterii, an haberetur ibi caballum, cui fiducia inesset bellandi, si necessitas cogereetur. cui cum famuli ipsius ecclesie respondissent, bonos et fortes habere poene se esses, repente iussit eos sibi adsistere. quibus visis, ascendit mox cum calcaribus, causa probationis, supra singulorum dorsa. cumque promovisset primos et secundos, et sibi displicuissent, rennuvit eos extemplo, narrans illorum vitia. ille vero recordans || secum nu-

per deduxisse in monasterio illo caballum valde bonum, ait
illis: "Illum ergo caballum, quem ego huc veniens adduxi, vivit,
an mortuus est?" responderunt illi: "Vivit, domne" ;
505 5 inquit: "iam vetulus est; ceterum ad usum pistorum depu-
tatus est, ferens quotidie annonam ad molendinum, hac re-
ferens". quibus Vualtharius: "Adducatur nobis, et videamus
qualiter se habetur". cui cum adductus esset et ascendisset
super eum, hac promovisset, ait: "Iste", inquit. "adhuc
510 10 bene de meo tenens nutrimentum, quod in annis iuvenilibus
meis illum studui docere". accipiens ergo Vualtharius ab
abbate et cunctis fratribus benedictionem, hac valedicens, sun-
mens secum duos, vel tres famulos, propere venit ad iamdictos
predatores. quos cum humiliter salutasser, cepit illos monere,
515 15 ne iam servis Dei ulterius talem inferrent iniuriam, qualem tunc
fecissent. illi autem cum dura Vualthario coepissent respondere
verba, Vualtharius e contra sepissime illis duriora referebat. hii
vero indignati, hac a superbie spiritu incitati, cogebant Vual-
tharium exuere vestimenta, quibus indutus erat. at Vualtharius
520 20 humiliter ad omnia obaudiebat, iuxta preceptum abbatis sui, di-
cens a fratribus hoc sibi fuisse imperatum. cumque expoliassent
eum, coeperunt etiam calciamenta et caligas abstrahere. cum
autem venissent ad femoralia, diutius institit Vualtharius, dicens
sibi a fratribus minime fuisse imperatum, ut femoralia exueret.
525 25 illi vero respondeutes, nulla sibi fore cura de precepta monacho-
rum. Vualtharius vero e contra semper asserebat nullo modo
sibi convenisse ea relinquere. cumque cepissent illi vehemen-
tissime vim facere, Vualtharius clam abstrahens a sella retinacu-
lum, in quo pes eius antea herebat, percussit uni eorum in ca-
530 30 pite, qui cadens in terram, velut mortuus factus est. arreptaque
pg155 ipsius arma percuciebat ad dexteram, sive ad sinistram. deinde
aspiciens iuxta se, vidit vitulum pascentem, quem arripiens abstraxit
ab eo humerum, de quo percutiebat hostes, persequens ac dibachans
eos per campum. volunt autem nonnulli, quod uni eorum qui
535 5 Vualthario plus ceteris inportunius insistebat, cum se inclinasset, ut
calciamenta Vualtharii ab pedibus eius extraeret, hisdem Vual-
tharius ilico ex pugno in collum eius percuciens, ita ut os ipsius
fractum in gulam eius caderet. ex illis namque plurimis occisis,
reliqui vera in fugam versi, relinquerunt omnia: Vualtharius
540 10 autem adepta victoria, accipiens cuncta et sua et aliena, repedavit
continuo ad monasterium cum maxima pred[a] oneratum.
abbas autem talia, ut ante audierat, vidit, ilico ingemuit, ac se
in lamentum et precibus cum reliquis pro eo dedit fratribus,
increpans eum valde acrius. Vualtharius vero exin penitentiam
545 15 accipiens a predicto patrono, ne de tanto scelere superbiretur in
corpore, unde iacturam pateretur in anima. tradunt autem non-
nulli, quod tribus vicibus cum Paganis superirruentibus pugna-

550   20   verit, atque victoriam ex illis capiens, ignominiose ab arva
                          20   expulerit. nam ferunt aliquanti, quod alio tempore cum de prato
                          20   reverteretur ipsius monasterii, quod dicitur Mollis, de quo eie-
                          20   cerat equos regis Desiderii, quo ibi invenerat pascentes, hac
                          20   vastantes erbam. qui cum multos ex illis debellans vicisset ac
                          20   reverteretur, invenit iusta viall columnnam marmoream, in qua
pg 156   20   percussit bis ex pugione, quasi leto animo ex victoria, qui
555   20   maxima ex ea incidens parte, || deiecit in terram, unclē usque in
                          20   hodiernum ibi dicitur diem: PERCUSSIO VEL FERITA VUALTARI.

                          20   [12] Obiit interea vir magnanimus atque inclitus comes et
5   5   aleta Vualtharius senex et plenus dierum, quem asserunt nostri
                          5   multos vixisse annos, quorum numerum collectum non repperi,
560   5   sed in actis vite sue cognoscitur quibus extiterit temporibus.
                          5   hic, sicut legitur in hoc fuisse evo, prudentie corporis, ac de-
                          5   core vultui strenuissime adornarus, ita in predicto mona-
10   10   sterio post militie conversionem, amoris obedientie et regularis
                          10   discipline oppido fervidissimus fuisse cognoscitur. inter alia
565   10   etiam que ipse in eodem gessit monasterio, fecit siquidem, dum
                          10   vixit, in summitate cuiusdam rupis sepulcrum in eadem petra
                          10   laboriosissime excisum, qui post sue carnis obitum in eodem,
15   15   cum quodam nepote suo nomine Rataldo, cognoscitur fuisse se-
                          15   pultus. hic filius fuit filii Vualtharii, nomine Ratherii, quem
570   15   peperit ei Hildegund, prenomina puella. horum ergo viro-
                          15   rum ossibus post multos annos defunctionis sue sepissime
                          15   visitans, pre manibus habui. nam huius Rathaldi capitis quedam
20   20   nobilis matrona, cum illo, causa orationis, cum aliis convenisset
                          20   ex Italie tellus, occulte in braciā supposuit suo, atque ad
575   20   quendam castrum suum deportavit. quod cum, quadam die,
                          20   igne supposito, concremaretur, post multa adustionem, illum
                          20   recordans capite, foras traxit atque contra igne tenuit. qui
25   25   mox mirifice extinctus est.

pg 157   25   [13] Post itaque incursionem Paganorum, que ultima con-
580   25   tigerat vice, antequam hisdem locus reedificaretur, ignorabatur
                          25   omnino supradicta sepultura Vualtharii ab incolis loci, sicut ce-
                          25   teras alias. eratque tunc vidua, nomine Petronilla, in civitate
5   5   Sigusina, que, ob nimiam senectutem, totam, ut fertur, ince-
                          5   debar curvam. cuius quoque oculi iam pene caligaverant.
585   5   haec vero mulier habuit filium, nomine Maurinum, quem Pagani de
                          5   predicta valle secum vim facientes deduxerunt, cum ceteris,
                          5   concaptivus, cum quibus, ut dicebat, amplius quam .XXX. in illo-
10   10   rum manserat arva annorum. postmodum vero licentia a pro-
                          10   prio accepta domno, ad domum remeavit propriam. in qua in-
590   10   veniens matrem iam senio confectam, ut supra diximus, que
                          10   cotidie ad solis residere erat solita teporem, supra quandam am-
                          10   plissimam petram, que proxima erat civitati. in huius ergo fe-
15   15   mine circuitu veniebant viri cum femine civitatis, scisitantēs ab

595 ea de antiquitate ipsius loci, que referebat illis multa maxime de
Novalicio monasterio. dicebat enim illis multa et inaudita, que
viderat, vel audierat a progenitoribus, et quantos abbates, quan-
tasve destructiones ipsius loci facte a Paganis fuerant. haec igitur
20 quadam die deduci illic se fecerat a quibusdam viris, que ostendit
illis sepulturam Vualtharii, que ante ignorabatur, sicut ab an-
600 tenatis audierat, quamquam enim nulla feminarum olim appropinquare
in illo loco audebat. referebat etiam quantos puteos nuperrime in illo
habebant loco. nam vicini agebant pretaxate
25 mulieris .CC. prope vixisse annos.